

Security for Human Beings and Borders

Combating Smuggling of Migrants
in the Western Balkan

Funded by
the European Union

Nacionalni istraživački dokument o krijumčarenju migranata/migrantkinja – Crna Gora

Podgorica, jul 2023.

BALKAN
REFUGEE AND
MIGRATION
COUNCIL

DRU DANISH
REFUGEE
COUNCIL

Nacionalni istraživački dokument o krijumčarenju migranata/migrantkinja – Crna Gora

Podgorica, jul 2023.

Izdavač

Grupa 484
Pukovnika Bacića 3
11000 Beograd, Srbija
www.grupa484.org.rs

Za izdavača

Miroslava Jelačić Kojić

Autori

Bojan Bugarin
Milan Radović
Pavle Ćupić
Aleksandra Dubak
Ivana Đodić

Lektura

Nikola Đonović

Štampa:

AP Print

Tiraž:

500

**Funded by
the European Union**

Ovaj izvještaj je proizveden uz podršku Evropske unije kroz projekat „Bezbednost za ljudska bića i granice – Borba protiv krijumčarenja migranata na Zapadnom Balkanu“. Sadržaj ovog izvještaja je isključiva odgovornost autora i ni na koji način se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije.

Sadržaj

1. UVOD	4
2. METODOLOGIJA	6
3. INSTITUCIONALNI KONTEKST U OBLASTI MIGRACIJA I BORBE PROTIV KRIJUMČARENJA MIGRANATA	7
4. KRIJUMČARENJE MIGRANATA KAO POJAVA – POGLED IZ PRAKSE	9
4.1 Modus operandi krijumčarenja migranata u Crnoj Gori	9
4.2. Krijumčari – organizacija, marketing, cijene, način plaćanja, korišćenje društvenih mreža	12
4.3. Krijumčareni migranti/migrantkinje	14
4.4. Saradnja sa nadležnim organima	15
4.5. Prakse ponašanja prema migrantima/migrantkinjama u Crnoj Gori	16
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	17
ANEX 1: PLAN POSJETA GRANIČNIM PRELAZIMA	18
ANEX 2: MODEL UPITNIKA RAZVIJENOG U SKLOPU METODOLOGIJE ISTRAŽIVANJA	19
ANEX 3: MODEL STANDARDNIH OPERATIVNIH PROCEDURA: STRUKTURA I CILJEVI	20

1. Uvod

Građanska alijansa, kao jedna od partnerskih organizacija koje su udružene u Balkanski savjet za izbjeglice i migracije (BRMC), učestvuje u realizaciji regionalnog projekta „Bezbjednost za ljudska bića i granice – Borba protiv krijumčarenja migranata na Zapadnom Balkanu“ u okviru programa Evropske komisije Civilno društvo i mediji: Program 2018 – 2019. Ciljevi projekata su fokusirani na unaprjeđenje sistema upravljanja migracijama, u oblasti kontrole iregularnih migracija i osnaživanje kapaciteta nadležnih organa, posebno granične policije, za postupanje u situacijama povećanog priliva migranata.

Od pomjeranja migrantskog talasa 2019. godine, Grčka je postala važno čvorište krijumčarskih mreža koje sprovode krijumčarske operacije u Crnoj Gori i šire, što je dovelo do jačanja južnog kraka „Balkanske“ migrantske rute koju su koristili migranti koji su ušli na teritoriju Grčke. Prema podacima FRONTEX-a, Agencije za evropsku graničnu i obalnu stražu, između januara i novembra 2022. godine, zabilježeno je gotovo 130 000 pokušaja nezakonitog prelaska granice ka spoljnim granicama EU na svim zapadnobalkanskim rutama, što je tri puta više nego u istom razdoblju 2021.¹

U 2022. godini u Crnoj Gori je registrovano 8519 migranata. Od ukupnog broja registrovanih migranata, u najvećem broju se radilo o državljanima Avganistana, Irana i Pakistana. U poređenju sa 2021. godinom, kada je bilo registrovano 3405 migranata, može se konstatovati da postoji značajno povećanje obima migracija ali i promjena u strukturi migranata koji ulaze u Crnu Goru. Od ukupnog broja registrovanih migranata, njih 8320 je izrazilo namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu, ali je samo 174 zvanično podnijelo zahtjev nadležnom organu Ministarstva unutrašnjih poslova. Zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo Nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi (član 405 Krivičnog zakonika Crne Gore) podnijeto je 5 krivičnih prijava.

Broj krivičnih prijava podnijetih i u ranijim godinama je uvijek bio jednocifren – shodno statistici i broju migranata koji su boravili i tranzitirali kroz Crnu Goru i shodno kapacitetima nadležnih organa (prije svih Uprave policije – Sektora kriminalističke policije i Sektora granične policije) da detektuju i procesuiraju takve slučajeve. Kao što je i rečeno od strane predstavnika MUP-a (Sektora kriminalističke policije), a što je i konstatovano u samom Izvještaju, izvršenje krivičnog djela Nedozvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi nema element organizovanosti u smislu da ta krivična djela vrše organizovane kriminalne grupe u Crnoj Gori, već se radi o pojedinačnim slučajevima gdje pojedinci, zbog finansijske dobiti, vrše navedeno krivično djelo. Ukoliko bi se desilo da je ovo krivično djelo izvršeno od strane organizovane kriminalne grupe, isto bi bilo uvršteno u izvještaj nadležnog organa.

Značajno jačanje kretanja migranata iz pravca Albanije zabilježeno je tokom 2019. godine. Naime, tada je registrovano 7978 migranata (2018. godina – 4753), a najveći broj registrovanih lica je sa područja: Maroka – 2694, Sirije – 1637, Alžira – 1315, Irak – 528, Pakistana – 397). Radom granične policije od nezakonitog ulaska u Crnu Goru odustalo je 6249 lica (2018. godina – 4217). Radi efikasnije borbe protiv nezakonitih migracija, kao i suzbijanja nezakonitog rada stranaca, Odsjek za strance i suzbijanje nezakonitih migracija je u saradnji sa lokalnim jedinicama granične policije i inspekcijским službama u 2019. godini realizovao 802 (681) akcije kontrole kretanja i boravka stranaca, kojima je procesuirano 3448 (2690) lica. Procjena broja migranata koji su prošli kroz Crnu Goru tokom 2020. godine iznosi 2,832 (smanjen broj zbog zatvorenih granica usljed COVID-19 pandemije), a tokom 2021. godine 8,695 lica, dok su kao najznačajnije zemlje porijekla identifikovani Maroko, Avganistan, Iran i Alžir.

Bitno je istaći da je 2019. godine bilo registrovano 7978 migranata (podatak koji je dat od strane Sektora granične policije) dat je na osnovu statistike koju oni vode o broju izraženih namjera za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu (jer najveći broj migranata koji ulaze u Crnu Goru izražava namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu), kao i na osnovu statistike o migrantima detektovanim na području Crne Gore, kako u području graničnog pojasa, tako i van tog područja (a koji nisu izrazili namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu i kojih je mali broj). Kao što je ranije navedeno, u 2022. godini u Crnoj Gori je registrovano 8519 migranata. Od ukupnog broja registrovanih migranata, u najvećem broju se radilo o državljanima Avganistana, Irana i Pakistana. Od ukupnog broja registrovanih migranata, njih 8320 je izrazilo namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu, ali je samo 174 zvanično podnijelo zahtjev nadležnom

---

1 Akcioni plan EU za Zapadni Balkan, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-12/Western%20Balkans_en.pdf

organu Ministarstva unutrašnjih poslova.“. Velika većina ovih migranata je nezakonito prešla državnu granicu (izuzetak je mali broj migranata koji su na zakonit način ušli u Crnu Goru – npr. ne treba im viza za ulazak u Crnu Goru, pa su potom izrazili namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu).

MUP (Sektor kriminalističke policije) vodi evidenciju o broju identifikovanih slučajeva krijumčarenja, kao i o broju identifikovanih krijumčarenih migranata.

U skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima, Crna Gora je preduzela niz aktivnosti kako bi pripremila sistem granične bezbjednosti i migracioni i azilni sistem za slučaj priliva migranata u velikom obimu. Zaključcima Vlade Crne Gore utvrđen je Plan djelovanja u slučaju masovnog priliva migranata i izbjeglica u tranzitu preko teritorije Crne Gore i konstituisan Operativni tim. Početkom marta 2016. godine usvojena je Informacija sa zaključcima kojima su definisane obaveze nadležnih institucija u slučaju masovnog priliva migranata. Definisane su i obaveze koje se odnose na evidenciju lica na granici, bezbjednost migranata, prihvata i smještaj, medicinsku zaštitu i higijenu, informisanje migranata i javnosti, i dr. Sektor granične policije započeo je i kontinuirano sprovodi Plan pojačanog nadzora državne granice, kroz pojačano prisustvo patrola na granici i kontrolnim tačkama glavnih puteva prema granici. Nadzor državne granice obavlja se kroz stacionarne i mobilne patrole, osmatranjem na utvrđenim reonima, redovnim policijskim aktivnostima, izvođenjem pojačanog nadzora i organizovanjem kriminalističko – taktičkih radnji, kao što su blokada, zasjeda, potjera i racija.

Posljednjih godina, sredstvima iz Sektorske budžetske podrške Evropske unije, donacija i budžeta Crne Gore započeti su i drugi važni infrastrukturni projekti, unaprijeđena mobilnost jedinica granične policije na terenu, poboljšana opremljenost graničnih prelaza i djelimično stavljeni u upotrebu elektronski sistemi i tehnička sredstva za nadzor državne granice. Radi pružanja adekvatnog odgovora na eventualno jačanje rute prema teritoriji Crne Gore, sredstvima iz budžeta rekonstruisana su dva policijska objekta na granici sa Albanijom – Krenza u blizini Tuzi i Zoganje – u blizini Ulcinja. Objekti su namijenjeni za smještaj dodatnih snaga bezbjednosti za slučaja jačanja rute prema Crnoj Gori. Takođe, obezbijeđeni su i kontejneri za smještaj osoblja i migranata na prostoru bivše karaule Božaj, na granici sa Albanijom.

Međutim, prema ocjenama Evropske komisije, navedenim u [Izveštaju za Crnu Goru za 2022. godinu](#), „procjena rizika i proaktivne istrage moraju postati opšta praksa u ovoj oblasti.“ Ekspertska grupa Savjeta Evrope za suzbijanje trgovine ljudima ([GRETA](#)) je u Izveštaju o trećoj evaluacionoj rundi za Crnu Goru, objavljenom u junu 2021. godine, istakla da Crna Gora ostaje zemlja porijekla, destinacije i tranzita u pogledu trgovine ljudima, ukazujući na potrebu efikasnije zaštite žrtava, posebno djece, kao i na stalne nedostatke u provjerama i identifikovanju žrtava među tražiocima azila i iregularnim migrantima, kao što je neadekvatna primjena Smjernica o nekažnjavanju žrtava.²

---

² Prema važećem normativnom okviru u Crnoj Gori, osobe identifikovane kao žrtve trgovine ljudima imaju pravo na sveobuhvatnu pomoć i zaštitu, uključujući i imunitet od gonjenja za svako krivično djelo ili administrativni prekršaj koji je mogao da bude učinjen zbog toga što su bili predmet trgovine ljudima.

2. Metodologija

Izvještaj koji je pred Vama je pripremljen u skladu sa Metodologijom koja je razvijena za potrebe projekta, a čiju osnovu predstavljaju informacije i sugestije dobijene putem monitoring posjeta (Plan posjeta graničnim prelazima: Aneks I) prethodno pripremljenog upitnika, sa ciljem boljeg sagledavanja stanja u navedenoj oblasti i definisanja preporuka za unaprijedjenje datog stanja. Upitnik (Aneks II) je sačinjen u skladu sa Metodologijom istraživanja i prati strukturu Nacionalnog istraživačkog dokumenta o krijumčarenju migranata. Metodologija se zasnivala na monitoring posjetama graničnim prelazima u Crnoj Gori, intervjuima sa predstavnicima ključnih institucija u ovoj oblasti i odgovorima dobijenim putem upitnika. Izvještaj je namijenjen različitim akterima, prvenstveno onima koji su nadležni za ranu identifikaciju i prihvata migranata, postupke upućivanja i procjenu rizika, kao i zainteresovanoj javnosti – akademskoj zajednici, nevladinim organizacijama, aktivistima/aktivistkinjama civilnog društva, itd.

Za potrebe realizacije projekta, formirane su nacionalne platforme za sprečavanje krijumčarenja kojima su upravljali nacionalni koordinatori, a koje su činile organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom prava migranata i izbjeglica u zemljama Zapadnog Balkana. U sklopu realizacije navedenog projekta, a za potrebe prikupljanja informacija i pripreme nacionalnih istraživačkih dokumenata o krijumčarenju migranata, organizovane su monitoring posjete i intervjui sa relevantnim akterima, prije svega sa predstavnicima granične i kriminalističke policije i ustanova zaduženih za prihvata i smještaj migranata, a koje su sproveli predstavnici/predstavnice organizacija okupljenih oko nacionalnih platformi za sprječavanje krijumčarenja migranata. Kao sekundarni izvor informacija, korišćeni su zvanični izvještaji nadležnih institucija, kao i podaci relevantnih međunarodnih organizacija koje sprovode ili podržavaju sprovođenje projekata usredsređenih na zaštitu migranata.

Izvještaj sadrži podatke koji se odnose na sve faze uobičajenog putovanja migranta, od iskrcavanja i tranzita do konačnog određivanja statusa. Posebna pažnja je posvećena postojanju procedura preliminarne identifikacije, registracije i identifikacije migranata, te djelotvorne zaštite njihovih prava, posebno vulnerabilnih kategorija migranata – žena i djece – u uslovima migracijskog konteksta. Metodologijom je predviđeno i razvijanje relevantnih Standardnih operativnih procedura (SOP) vezanih za krijumčarenje migranata koje bi se sprovodile na nacionalnom nivou i kojima bi se osigurala efikasnija saradnja i razmjena informacija u pogledu identifikacije, upućivanja i zaštite prava migranata i izbjeglica. Ciljevi i struktura SOP-a su izloženi u Aneksu III uz ovaj Izvještaj.

U sklopu primjene navedene Metodologije, u toku februara, marta i aprila 2023. godine, predstavnici/ce organizacija – članica nacionalne platforme za Crnu Goru posjetili su sljedeće granične prelaze koji su označeni kao visoko-frekventni i relevantni sa stanovišta predmetnog istraživanja: Božaj, Sukobin, Vraćenovići, Šćepan polje, Ilino brdo, Sitnica, Debeli brijeg, Dračenovac, Dobrakovo, Ranče, Metaljka i Šula-Vitina i obavili intervju sa rukovodiocima na pomenutim graničnim prelazima. Navedeni granični prelazi su obuhvaćeni planom posjeta iz razloga što je dosadašnja praksa polazala da migranti najčešće koriste ove prelaze ili okolinu ovih prelaza za izlazak iz Crne Gore, odnosno ulazak u zemlje u okruženju. Osim toga, u pitanju su granični prelazi koji su frekventni u periodu zimske, odnosno ljetnje turističke sezone. Takođe, organizovani su i intervjui sa rukovodiocima Prihvatilišta za strance u Spužu, Centra za prihvata stranaca u Spužu, Centra za prihvata stranaca u Božaju, Odsjeka za suzbijanje krivičnih djela krijumčarenja i trgovine ljudima i ilegalnih migracija/Grupe za suzbijanje krivičnih djela krijumčarenja i trgovine ljudima i ilegalnih migracija pri Upravi policije, kao i intervjui sa predstavnicima Direkcije za azil u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova Vlade Crne Gore.

3. Institucionalni kontekst u oblasti migracija i borbe protiv krijumčarenja migranata

Ministarstvo unutrašnjih poslova, sa svojim organizacionim jedinicama, najvažnija je institucija u sistemu suzbijanja krijumčarenja migranata.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) ima ključnu ulogu u sveobuhvatnom odgovoru sistema i u postupku za ostvarivanje prava stranaca koji traže međunarodnu zaštitu. U okviru ovog Ministarstva, sistematizovan je Direktorat za upravne poslove, državljanstvo i strance, a u okviru istog sljedeće organizacione jedinice koje se bave pitanjima upravljanja migracija:

- Direkcija za strance, migracije i readmisiju;
- Direkcija za azil;
- Direkcija za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu;
- Direkcija za integraciju stranaca sa odobrenom međunarodnom zaštitom i reintegraciju povratnika po readmisiji.

Direkcija za prihvatanje stranaca koji traže međunarodnu zaštitu je organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova, koja funkcioniše u okviru Direktorata za građanska stanja i lične isprave i u čijoj nadležnosti su poslovi prihvata i zbrinjavanja stranaca koji traže međunarodnu zaštitu.

Za smještaj stranaca koji traže međunarodnu zaštitu takođe je nadležno Ministarstvo unutrašnjih poslova koje raspolaže kapacitetom od 104 mjesta u Centru za prihvatanje u Spuzi i 60 mjesta u Centru za prihvatanje u Božaju. Kapaciteti u okviru Odsjeka Božaj koncipirani su kao kontejnersko naselje, na sportskom terenu "karaule Božaj" i nalaze se nedaleko od graničnog prelaza Božaj (granica prema Albaniji). U ovim objektima ne postoje posebni programi psihosocijalne/psihološke podrške krijumčarenim migrantima koji targetiraju traumatsko iskustvo koje su migranti doživjeli tokom krijumčarenja. Pruža se psiho-socijalna pomoć i psihološko savjetovanje, ali ne postoje prethodno navedeni posebni programi psihosocijalne/psihološke podrške krijumčarenim migrantima.

Riječ je takođe o kolektivnom smještaju koji raspolaže kapacitetom od 60 mjesta (10 smještajnih kontejnera sa po 6 kreveta) i kontejneri koji su namijenjeni za prateće potrebe (sanitarni i toaletni kontejneri, kontejner za prijem, kontejner za logističku podršku, kontejner ambulanta, kontejner za igraonicu i aktivnosti u okviru okupacione terapije). Ovi kapaciteti su prevashodno namijenjeni za smještaj punoljetnih muškaraca.

U Centru za prihvatanje strancima koji traže međunarodnu zaštitu se obezbjeđuje:

- odgovarajući smještaj kolektivnog tipa (zaseban smještaj muškaraca, žena, porodica i ranjivih grupa (žene bez pratnje, maloljetnih lica bez pratnje, lica sa invaliditetom i dr.
- kontinuirano pružanje primarne zdravstvene zaštite od strane medicinskih radnika i uz dodatno angažovanje ljekara i medicinskih radnika, uz upućivanje ako se za tim ukaže potreba, na ostvarivanje zdravstvene zaštite na višim nivoima u javnim zdravstvenim ustanovama u Crnoj Gori) uz prisustvo prevodioca ukoliko je neophodno;
- ishrana (tri obroka dnevno i poslijepodnevna užina za trudnice, porodilje i maloljetnike do 16 godina života, uz mogućnost prilagođavanja ishrane vjerskim običajima i zdravstvenim potrebama stranaca koji traže međunarodnu zaštitu);
- artikli neophodne odjeće i obuće, sredstava za održavanje lične i kolektivne higijene i usluga vešeraja;
- kontinuirano pružanje psiho-socijalne pomoći i psihološko savjetovanje, kao i pomoć u kriznim situacijama. Organizuju se i radionice okupacione terapije, kao i radionice različite tematike u saradnji sa Crvenim krstom Crne Gore, međunarodnim i nevladinim organizacijama.
- Građanska alijansa obavlja posjete u okviru Centra za prihvatanje stranaca na nedjeljnom nivou. Kako u Crnoj Gori postoje dva takva centra, pravni savjetnici Građanske alijanse vrše posjete dva puta sedmično jednom centru i dva puta sedmično drugom centru, dok case worker zajedno sa prevodiocem vrši posjete svakog dana pri čemu se vodi računa o tome da se posjete pravnih savjetnika i case workera ne preklapaju. Lica u centrima dobijaju potrebne informacije o pravima i obavezama koje imaju kao lica koja su ušla u postupak za dobijanje međunarodne zaštite, ali i o tome šta Građanska alijansa i njihovi potencijalni pravni zastupnici mogu uraditi za njih kroz institut besplatne pravne pomoći. Sa licima koja podnesu zahtjev za dobijanje

međunarodne zaštite i koja izraze želju da ih Građanska alijansa zastupa u postupku po zahtjevu za dobijanje međunarodne zaštite obavljaju se pripremni razgovori kroz koje se lice priprema za intervju pred Direkcijom za azil gdje izlaže svoj slučaj. Osim toga, u komunikaciji sa licima u prihvatu, Građanska alijansa osluškuje njihove potrebe i u skladu sa tim reaguje na različite načine, a sve u cilju da im se pruži pomoć, bilo da imaju određene pritužbe, bilo da im je potrebno ostvarivanje nekog prava propisanog Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca.

- pomoć u ostvarivanju prava na obrazovanje i podrška u savladavanju nastavnog gradiva, za djecu predškolskog uzrasta kreativne radionice u igraonici Centra za prihvata;
- prevoz u cilju ostvarivanja prava;
- informisanje i pravni savjeti u vezi postupka po podnijetom zahtjevu za međunarodnu zaštitu;
- besplatna pravna pomoć koja se pruža od strane NVO.

Ministarstvo unutrašnjih poslova u kontinuitetu preduzima aktivnosti u cilju uvećanja smještajnih kapaciteta kako bi se uz poštovanje ljudskih prava i primjenu međunarodnih standarda svim strancima koji se primaju na prihvata omogućilo ostvarivanje ovog prava.

U Upravi policije postoji Sektor granične policije, nadležan za koordinaciju rada graničnih policijskih ispostava. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova od 2022. godine, u Sektoru granične policije, u Odsjeku za operativni rad i analizu rizika organizovana je Grupa za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala. Od februara 2018. godine policija ima „specijalizovano odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima, krijumčarenje i nezakonite migracije. Na nivou navedene Grupe, sistematizovana su radna mjesta za 3 policijska inspektora. U okviru Grupe se, između ostalog, vrše sljedeći poslovi: suzbijanje i otkrivanje krivičnih djela krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala; sprovodi najsloženija kriminalistička istraživanja iz oblasti krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala; učestvuje u akcijama u saradnji sa kriminalističkom policijom; učestvuje u otkrivanju i presijecanju lanaca krijumčarenja ljudi; ostvaruje saradnju sa nadležnim tužilaštvima i organima državne uprave.

U Grupi za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala vrše se poslovi koji se odnose na: suzbijanje i otkrivanje krivičnih djela krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala; sprovođenje najsloženijih kriminalističkih istraživanja iz oblasti krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala; organizovanje i rukovođenje akcijama u saradnji sa kriminalističkom i policijama drugih država; otkrivanje i presijecanje lanaca krijumčarenja ljudi; saradnju sa nadležnim tužilaštvima i drugim državnim organima; izradu i implementaciju preventivnog djelovanja;

U Odsjeku za strance i suzbijanje nezakonitih migracija vrše se poslovi koji se odnose na: kontrolu kretanja i boravka svih kategorija stranaca; kontrolu bavljenja određenim djelatnostima stranaca; kontrolu stranaca sa posebnim statusom; kontrolu stalne kategorije stranaca; neposredno praćenje i proučavanje problematike kretanja i boravka stranaca i predlaganje odgovarajućih mjera; suzbijanje nezakonitih migracija u kojima nema elemenata organizovanosti; učešće u planiranju i izvođenju operativno-taktičkih mjera i radnji u odnosu na bezbjednosno-interesantne kategorije stranaca; saradnju sa organizacionim jedinicama Uprave policije o svim aspektima u kojima su stranci uključeni za vrijeme boravka Crnoj Gori; predlaganje mjera radi zaštite interesa stranaca za vrijeme boravka u Crnoj Gori; koordinaciju preduzimanja mjera prema strancima koji povrijede pozitivne propise; vođenje evidencija u vezi stranih državljana; saradnju sa državnim i drugim organima i organizacijama; povratka stranaca u državu porijekla, države iz koje su ušli u Crnu Goru ili drugu državu u koju će biti prihvaćeni; preduzimanje mjera radi realizacije sporazuma o readmisiji; ograničenje slobode kretanja strancima koje nije moguće prinudno udaljiti ili se povratak ne može obezbijediti primjenom blažih mjera; obezbjeđenje smještaja za strance prema kojima se primjenjuju blaže mjere; kontrolu prijavljivanja i odjavljivanja boravišta stranaca; davanje saglasnosti za odobrenje privremenog i stalnog boravka; izdavanje viza strancima na graničnom prelazu i vođenje evidencija; davanje saglasnosti DKP-ima za izdavanje viza strancima i vođenje evidencija o tome; učešća u planiranju osnovnog i specijalističkog obučavanja pripadnika Sektora i druge poslove iz djelokruga rada Odsjeka.

Bitno je istaći da ne postoje posebne instrukcije ili standardne operativne procedure (SOP) o postupanju ove organizacione jedinice MUP-a prema krijumčarenim migrantima ili generalno prema iregularnim migrantima.

Krivično gonjenje učinilaca krivičnog djela krijumčarenja migranata i trgovine ljudima vode viša državna tužilaštva u Podgorici i Bijelom Polju i Specijalno državno tužilaštvo, ukoliko se radi o djelu koje je izvršeno na organizovan način.

4. Krijumčarenje migranata kao pojava – pogled iz prakse

Kao jedna od zemalja na "Balkanskoj ruti" koja postoji od 2013. godine, Crna Gora se susreće sa konstantnim prilivom izbjeglica/migranata koji se kreću ka zemljama Zapadne Evrope. Krijumčarenje se odvija u više faza, a Crna Gora je samo dio rute preko koje prelaze migranti, tj. tranzitni dio rute. Početne destinacije migranata (zemlje porijekla) su uglavnom zemlje Bliskog i Srednjeg istoka, najviše Turska, zatim Sirija, Irak, Avganistan, Pakistan, ali i afričke zemlje, posebno Maroko. Iako rijeđe, postoje slučajevi migranata čije je porijeklo iz neke od zemalja Latinske Amerike. Najdominantnije migracije su iz područja Kosova, Albanije i Turske. Krajnja destinacija migranata su zemlje Evropske unije. U prilog ovome govori i činjenica da je najviše evidentiranih ulazaka registrovano na granici sa Hrvatskom.

Na osnovu operativnih podataka, identifikovane su tri najčešće forme iregularnih migracija:

- iregularne migracije na organizovan način, što predstavlja krivično djelo. Od registrovanih slučaja koji spadaju u ovu grupu, najčešći su oni kada se koriste taxi vozila i agencijske ture, a prelazak se vrši pješice, preko zelene granice. Od strane Sektora granične policije je registrovan i jedan slučaj ilegalnog prelaska državne granice na moru, korišćenjem jedrilice.
- nezakoniti prelasci granice, putem nelegalnih (falsifikovanih) i tuđih isprava, dominantno građana Albanije i Kosova.
- neorganizovani prelasci granice, kada se migranti kreću samostalno, koristeći elektronsku tehnologiju.

4.1 Modus operandi krijumčarenja migranata u Crnoj Gori

U Crnu Goru se ilegalno ulazi pretežno iz Albanije. Ruta dalje ide preko Podgorice gdje se vrši smještaj i prijem migranata. Migranti iz pravca Albanije u Crnu Goru ilegalno ulaze najčešće u području oko graničnog prelaza (GP) Božaj i šireg pojasa kopnene granice kod Tuzi, rjeđe oko ZGP Sukobin – Murićani kod Ulcinja. Ilegalni ulazak u Crnu Goru migranti najčešće ostvaruju pješice, u manjim grupama nakon čega nastavljaju kretanje do prvog većeg naseljenog mjesta, često kao orjentir koristeći prugu ili lokalne puteve. Na izlazu iz Crne Gore ova lica se najčešće kreću prema Bosni i Hercegovini (2014., 2015. i 2016. godine migranti su se uglavnom kretali prema Srbiji) gdje koriste područje kopnene granice oko GP Ilino Brdo, Vračenovici i Krstac kod Nikšića, kao i područja Metaljke kod Pljevalja. Manje su zabilježena kretanja preko Herceg Novog. Nakon napuštanja Crne Gore, migranti se dalje kreću kroz Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i dalje u Zapadnu Evropu, najčešće ka Njemačkoj. Manji procenat migranata se upućuje ka Italiji.

Modusi krijumčarenja su pod kontrolom međunarodnih kriminalnih grupa povezanih sa raznim drugim kriminalnim grupama koje kontrolišu pojedine djelove procesa putovanja, uz angažovanje plaćenih posrednika, odnosno vodiča zelenom granicom ili uz navodjenja kretanja gps-om ili mobilnim telefonom, dok se unutar zemlje migranti kreću taksi vozilima ili pripremljenim vozilima. Kao sredstva prevoza se najčešće koriste kamioni sa pokrivenom karoserijom ili taksi vozila za kraće djelove rute, gdje su taxi vozači takodje dio lanca krijumčarenja. Dosadašnja iskustva pokazuju da krijumčari, najčešće taksi prevoznici,³ stupaju u kontakt sa migrantima na lokaciji autobuske stanice u Nikšiću, dogovaraju cijenu za uslugu prevoza prema državnoj granici i upućuju se ka granici. Takođe su prepoznata i korišćenja redovnih autobuskih linija.

Vrlo su rijetki slučajevi sakrivanja u prevoznom sredstvu. Bilo je par pojedinačnih slučajeva, gdje je migrant bio pokriven čebetom u prevoznom sredstvu koje je korišćeno u svrhu krijumčarenja. Za prelazak državne granice uglavnom se koriste putnička, taksi i agencijska vozila. Ipak, prelasci se uglavnom vrše van graničnih prelaza, na „zelenoj granici“, preko šumskih staza. Prilikom dolaska na određenu lokaciju u blizinu međudržavne granice (pograničnog pojasa), kamion se zaustavlja, a prevezena lica uz pomoc "vodiča" pješice prelaze tu granicu. Nakon kraće predjenog puta (koji su prošli pješice) na dogovorenu lokaciju čeka ih ponovo kamion,

3 Primjera radi, početkom 2023. godine taksi vozilo je do neposredne blizine GP Krstac dovezlo 4 migranta, koji su zaustavljeni od strane policijskih službenika SGP II Plužine. Protiv vozača taksi vozila podnesena je krivična prijava zbog krivičnog djela iz člana 405 Krivičnog zakonika Crne Gore. Nije bilo slučajeva da su usluge prevoza vršila bilo kakva lica osim registrovanih taksi prevoznika.

kao i vodič, sa kojim nastavljaju put kroz tu državu. Za to vrijeme krijumčarena lica ne dolaze u kontakt sa policijom ili graničnim patrolama vojske države kroz koju prolaze. Krijumčarenje se uglavnom vrši u noćnim satima, ali ne na način da se krijumčarena lica ne mogu vidjeti i pronaći. Migranti su rijetko bili ugroženi, izuzev jednog slučaja gdje su dva migranta prevožena u hladnjači.

Načini krijumčarenja su veoma slični onima iz ranijeg perioda, s tim da je u graničnom prelazu Debeli brijeg ovaj problem vremenom smanjen, prevashodno zbog članstva Hrvatske u Evropskoj uniji.⁴ Iz tog razloga se više usmjeravaju ka granici sa BiH i dalje prema zemljama EU. BiH je trenutno dominantno područje za migrante iz Albanije, Kosova i Turske, gdje oni, u punktovima, čekaju nastavak migracijskog procesa. Najveći broj krijumčarenih lica, koja prolaze kroz Crnu Goru su državljani Avganistana. Puno rjeđe su to lica iz Irana i Bangladeša. U prvoj polovini prošle godine registrovan je i određeni broj lica iz Bangladeša. Procentualno, trenutno, više od 90% krijumčarenih lica dolazi iz Avganistana. Migranti, po preporuci članova porodica već krijumčarenih lica koja su stigli na odredište, stupaju u kontakt sa krijumčarima, tajno i često sa šifrovanim imenima, koja koriste krijumčari.

Dogovaraju se rute kretanja i cijene usluga. Nekada lica dogovaraju kompletnu rutu, a nekada samo dio rute u zavisnosti od toga koliko migrant u procesu krijumčarenja može finansijski pokriti troškove krijumčarenja. Cijene usluga krijumčarenje od Avganistana do Grčke iznose od 5000 – 8000 usd. Ukoliko se radi o parcijalnom dijelu rute, onda se cijene dogovaraju. Protok novca ide ili preko Western Union-a ili elektronski, rijetko je plaćanje u gotovini. Primjenjuje se i sistem "HAWALA" (posebno u Srbiji) u vidu neformalnog prenosa novca koji ne uključuju fizički prenos gotovine i koji se smatra najsigurnijim načinom plaćanja. Taj sistem funkcioniše tako što porodica krijumčarenog plaća iznos parcijalno, odnosno za predjeni dio rute, onog momenta kada dobije poruku ili telefonski poziv da je lice prešlo dogovorenu rutu, te na taj način obavijesti porodicu da može isplatiti usluge za pređeni dio rute. Uplaćeni novac krijumčareno lice može podici odmah u mjestu gdje se našlo. Ime lica koje isplaćuje novac je šifrovano i nema stalnu adresu. Ovaj način krijumčarenja je veoma pogodan za veće grupe lica, kao i za porodice sa malom djecom, jer na ovaj način izbjegavaju rizik vraćanja u zemlju iz koje dolaze, kao i rizik od pljački i fizičkih napada organizovanih grupa na lica koji se neorganizovano i samostalno kreću duž rute krijumčarenja. Sve češće migranti kao razlog za ovakav način migriranja navode i zloupotrebe policijskih službenika, posebno u Grčkoj i Albaniji, gdje dolazi do upotrebe sile protiv ovih lica, kao i do pljačke novca i ličnih stvari. U prošloj godini, oko 1/5 intervjuisanih lica je reklo da im je na granici Albanije i Crne Gore oduzet novac koji su posjedovali.

Tokom 2022. godine, od strane Sektora kriminalističke policije nijesu registrovani slučajevi u kojima su krijumčari za uslugu omogućavanja nedozvoljenog prelaska/boravka/ tranzita krijumčarenih migranata preko teritorije Crne Gore ostvarivali neku drugu korist osim novčane.

Kada je u pitanju omogućavanje nezakonitog boravka, tranzita ili izlaska iz zemlje koje je prethodno već bilo dogovoreno u zemlji destinaciji ili nekoj drugoj zemlji u regionu Zapadnog Balkana, tokom 2022. godine, nisu registrovani slučajevi krijumčarenja migranata vršeni od strane pojedinaca koji djeluju na granicama i nisu otkrivene veze sa grupama van Crne Gore radi prethodnog dogovaranja nezakonitog ulaska, boravka odnosno tranzita preko Crne Gore. Takođe, nisu zabilježeni ni slučajevi u kojima je tranzit preko Crne Gore dogovaran prije ostvarenog nezakonitog ulaska.

Prema podacima Sektora kriminalističke policije – Grupe za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala, krijumčarenje migranata nije vršeno od strane organizovanih kriminalnih grupa (nije bilo krivičnih prijava za organizovani kriminal). Prema navodima Grupe za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala, tranzit kroz Crnu Goru se dogovara sa pojedincima u Crnoj Gori, odnosno nema karakter organizovanosti u smislu organizovane kriminalne grupe, već se radi o pojedinačnim slučajevima krijumčarenja. Dakle, izvodi se zaključak da se tranzit dogovara u Crnoj Gori, ne prije ulaska u Crnu Goru i nisu otkrivene veze sa grupama van Crne Gore (npr, veza sa organizovanom kriminalnom grupom iz Albanije) sa kojima bi se dogovarali detalji oko krijumčarenja.

U pogledu načina prevoza migranata, dominiraju kopneni putevi. Ranije je bilo slučajeva korišćenja plovnih objekata, tačnije, manjih jedrilica za prevoz morem. U tim slučajevima, prevoz migranata je kretao iz Bara, preko Budve do Luštice u Tivtu, odnosno do grbaljskog područja i dalje prema Italiji. U 2020. godini zabilježen je slučaj pokušaja krijumčarenja morskim putem, u mjestu Zelenika u Herceg Novom, kada je, operativnim

---

4 Kako je navedeno tokom jedne od posjeta graničnim prelazima, migranti su svjesni da će i u slučaju da prođu kroz Crnu Goru, biti otkriveni tokom mnogo strože kontrole hrvatskih vlasti.

radom policije, spriječena radnja krijumčarenja od strane državljanina Srbije, koji je jedricom pokušao da preveze 42 turska državljanina. Najčešće se organizuje cijela ruta od zemlje porijekla do finalne destinacije, tako da je i Crna Gora najčešće dio organizacije cijele rute, iako prema podacima Uprave policije nema podataka o tome da organizatori rute ostvaruju saradnju sa organizovanom kriminalnom grupom u Crnoj Gori koja će organizovati sve detalje vezane za tranzit migranta preko Crne Gore.

Imajući u vidu da je Crna Gora tranzitna zemlja, migranti u njoj kratko borave, uglavnom samo dok ne ostvare komunikaciju sa organizatorima krijumčarenja iz Albanije ili Grčke i koordinatorom u Crnoj Gori, tako da je cijela ruta povezana od jedne do druge tačke rute krijumčarenja. Otežavajuću okolnost predstavlja praćenje prijave različitih identiteta migranata, što bi velikim dijelom bilo moguće ukoliko bi se vodile paralelne istrage nadležnih institucija u različitim zemljama duž tranzitne rute, od početka do kraja procesa krijumčarenja. Dominantni su slučajevi pojedinačne organizacije, kada svi pojedinačno učestvuju u svom obliku, od destinacije do destinacije. Što se samog trajanja procesa tiče, nije moguće izvršiti pravu procjenu, s obzirom na to da je potrebno dosta vremena da se aktivnosti vezane za krijumčarenje migranata pripreme i realizuju. U ovom kontekstu su relevantni mehanizmi međunarodne pravosudne saradnje u krivičnim stvarima.

Što se planiranih finalnih destinacija tiče, uglavnom se radi o zemljama Evropske unije, prevashodno o Njemačkoj. U prilog tome govori i činjenica da od otkrivenih falsifikovanih dokumenata, dominiraju oni sa njemačkog područja (identifikovani su i pojedinačni slučajevi otkrivanja falsifikovanih dokumenata skandinavskih zemalja, zatim Belgije, Italije, Holandije), dok i sami migranti često navode Njemačku kao zemlju destinacije. Pored falsifikovanih dokumenata, povremeno se koriste originalna dokumenta koja koriste lica koja imaju fizičke sličnosti sa vlasnikom istih. Migranti nerijetko navode i da ih na finalnoj destinaciji čeka član porodice, koji se nalazi u nekoj od zemalja Zapadne Evrope i koji im pruža pomoć da prilikom dolaska u zemlju destinacije.

U pogledu karakteristika migranata, tj. njihove zemlje porijekla i etničke pripadnosti, pola i starosti, kao i motiva za migraciju, nadležni organi ne posjeduju konkretne statističke podatke, mada podaci sa terena pokazuju da najčešće riječ o muškarcima iz Azije i Afrike.⁵ Oko 30% migranata od ukupnog broja onih koji su koristili „Balkansku“ rutu sa ciljem da dođu u EU, dolazi iz Maroka, Alžira i Sirije. Kod kolektivnih migracija, uglavnom se radi o porodicama, tako da je starosna dob njihovih članova i članica različita. Kada govorimo o individualnim migracijama, starosna dob migranata je nešto mlađa, od nekih 20 do 40 godina. Razlozi za migraciju su uglavnom egzistencijalni i bezbjednosni. Postoje i slučajevi krijumčarenja radi usvajanja novorođene djece. Migriraju uglavnom grupe od po nekoliko muškaraca, koji navode loše bezbjednosne i socio – ekonomske prilike (rasprostranjena nezaposlenost, niska cijena radne snage i nedostatak održivih ekonomskih mogućnosti) u zemlji porijekla kao osnovni razlog za migraciju. Žene uglavnom migriraju sa svojim supružnicima ili sa nekim rođakom sa kojim su u pratnji, budući da su u velikom broju slučajeva uvijek u pratnji. Prema navodima predstavnika Grupe za suzbijanje krijumčarenja ljudi i prekograničnog kriminala postoje i slučajevi krijumčarenja radi usvajanja novorođene djece.

U pogledu mapiranja rizika kojima su migranti izloženi u procesu krijumčarenja, ističu se rizici vezani za trgovinu ljudima i izloženost nasilju i ekonomskoj eksploataciji. Rizici od nasilne smrti su takođe prisutni, mada u manjem obimu. U 2021. godini zabilježen je jedan slučaj kada je smrtno stradao državljanin Iraka koji je, zaobilazeći GP Šćepan Polje, pao niz liticu i smrtno stradao. Kada su u pitanju rizici od nasilja itrgovine ljudima, prethodnih godina nisu identifikovani konkretni slučajevi, ali postoji obaveza korišćenja indikatora na osnovu kojih se isti mogu identifikovati. U tu svrhu se prikupljaju podaci o polu/rodu i starosnoj dobi žrtve, stepenu ranjivosti i drugim kategorijama koje mogu ukazivati na veću izloženost navedenim rizicima. U slučajevima kada se ukaže da postoji neki od indikatora, sa strancem radi tim kojeg sačinjavaju socijalni radnik, psiholog i u slučaju potrebe medicinski radnik.

U pogledu mapiranja rizika kojima su migranti izloženi u procesu krijumčarenja, rizici su mapirani kako na osnovu razgovora sa migrantima, tako i na osnovu prakse u pogledu konkretnih slučajeva izloženosti migranata rizicima koji su identifikovani i koji su dobili neki formalno-pravni ili administrativni epilog pred institucijama. Kada govorimo o rizicima od nasilja i trgovine ljudima, u prethodnom periodu nisu identifikovani konkretni slučajevi od strane organa za sprovođenje zakona, što ne mora nužno značiti da ih nije bilo u praksi. Prema navodima službenika MUP-a, u slučaju da migrant prijavi slučaj torture, prekoračenja ovlašćenja, otuđivanja imovine i novčanih sredstava od strane policijskih službenika ili službenika nekih drugih organa, svaki pojedinačni slučaj se istražuje i procesuiru u skladu sa zakonom u slučaju postojanja osnovane sumnje, kao i dokaza da je i izvršen.

---

⁵ U smještajnim kapacitetima za prihvatanje stranaca u Crnoj Gori najčešće su boravili punoljetni Avganistanci, a primarna dva razloga za napuštanje zemlje su bili nemogućnost zapošljavanja i obrazovanja, te nestabilna situacija u zemlji porijekla, u političkom i bezbjednosnom smislu.

U Centru za prihvat se za sve migrante prikupljaju podaci koji, između ostalog, mogu ukazivati na izloženost rizicima. Ukoliko se utvrdi postojanje nekog od indikatora, posebna pažnja se poklanja tom migrantu i aktivno se uključuju socijalni radnik i psiholog. Međutim, od strane nadležne organizacione jedinice (Centar za prihvat) nismo dobili statistiku o tome koliko je takvih slučajeva bilo u praksi, odnosno u koliko slučajeva je utvrđeno da su migranti bili izloženi rizicima.

Kako se navodi u dokumentu [SOCTA 21](#) (Procjena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala u Crnoj Gori, mart 2022. godine) jedan od faktora su i „aktivnosti krijumčarskih mreža, koje zarad profita, migrantima pružaju lažnu sliku o visokom standardu i socijalnoj pomoći u državama Zapadne Evrope, kako bi motivisali migrante da se odluče za odlazak prema Evropskoj uniji.“

4.2. Krijumčari – organizacija, marketing, cijene, način plaćanja, korišćenje društvenih mreža

U praksi nije primijećena razlika u organizaciji prevoza, tj, krijumčarenja u zavisnosti od državljanstva krijumčarenih migranata. Kada je riječ o migrantima koji dolaze iz država čijim državljanima nije potrebna viza za ulazak, isti se krijumčare u manjoj mjeri (za izlazak iz Crne Gore). Ukoliko se ovakvi migranti odluče da iz Crne Gore pokušaju nezakonito da se domognu država za koje im je potrebna viza, obično to rade na način da pokušavaju da prođu granične provjere sa falsifikovanim putnim ispravama.

Kada se radi o lokalnoj populaciji, dominantno imaju pasivni odnos prema migrantima, ne ostvaruju komunikaciju sa migrantima, više su nijemi posmatrači, ne postoji praksa prijave policiji ovih migranata jer lokalno stanovništvo je upoznato sa činjenicom da su ti migranti u prolazu i da se ne zadržavaju u tim područjima. Praksa je pokazala da se pojedinci iz lokalne populacije pojavljuju u ulozi prevoznika prilikom prelaska granice, ali u malom broju.

Kada je u pitanju profil krijumčara, obično se radi o muškarcima srednje starosne dobi. Njihova etnička i socijalna struktura je mješovita i mahom je čine lica iz zemalja porijekla migranata i Crne Gore. Podaci policijskih vlasti ukazuju na to da su u slučajevima koji su registrovani tokom 2022. godine, podnijete krivične prijave protiv državljana Crne Gore i Kosova zbog osnovane sumnje da su počinili krivično djelo Nedoizvoljen prelazak državne granice i krijumčarenje ljudi. Pored njih, među krijumčarima migranata u 2022. godini, bilo je i državljana trećih zemalja koji dolaze iz iste zemlje kao i iregularni migranti, među kojima su Avganistanci, Iranci, Iračani, Pakistanci i Sirijci. Tokom 2022. godine nisu registrovani migranti koji su vršili krijumčarenje ljudi. Crnogorski državljani se uglavnom pojavljuju u ulozi prevoznika prilikom prelaska granice. Jedan policijski službenik je procesuiran za zloupotrebu službenog položaja, zato što je u avgustu 2022. godine dobio (uzeo) novac od migranta i u odnosu na tog službenika policije je preduzeto krivično gonjenje.

Kada je u pitanju tipologija krijumčara, u dokumentu [SOCTA 2021](#) Vladinog Biroa za operativnu koordinaciju se navodi da organizovane kriminalne grupe iz Crne Gore nijesu učestvovala u krijumčarenju migranata, već je ova aktivnost sprovedena od strane lokalnih krijumčarskih organizacija i pojedinaca koji djeluju na granicama sa susjednim državama i koje pružaju logistiku međunarodnim krijumčarskim mrežama u migrantskim operacijama. Migranti stupaju u kontakt sa krijumčarima uglavnom putem preporuke bliskih lica ili lica sa kojima stupaju u kontakt prilikom kretanja migracionom rutom. Migranti koriste i društvene mreže i aplikacije za komunikaciju kako bi lakše stupili u kontakt sa krijumčarima. U kampovima je takođe prisutno ugovaranje sa krijumčarima, a često i u kampovima borave i sami krijumčari. Za kojeg krijumčara ili grupu će se migrant opredijeliti zavisi od cijene krijumčarenja, načina krijumčarenja, preporuka porodice i prijatelja ili pouzdanosti, kako je navedeno od strane predstavnika Uprave policije tokom prikupljanja podataka Ova konstatacija se odnosi na činjenicu da prema raspoloživim podacima organizovane kriminalne grupe iz Crne Gore ne učestvuju u krijumčarenju migranata, već se to dominantno radi od strane pojedinaca za koje ne postoji podatak ili procjena koliki je stepen njihove organizovanosti. Dakle, fokus je na činjenici da organizovane kriminalne grupe iz Crne Gore nisu uključene u proces krijumčarenja.

U odnosu na to da li krijumčari deluju samostalno ili se krijumčarenje isključivo organizuje od strane grupe krijumčara, može se reći da su posrednici u krijumčarenju uglavnom sastavni dio organizovanih kriminalnih grupa, koji djeluju iz lukrativnih motiva. U dokumentu SOCTA 21, jasno se navodi da su „međunarodne krijumčarske grupe početkom 2017.godine testirale rutu preko naše zemlje, nakon čega su počele sa organizacijom kretanja većih migrantskih grupi“. U posredovanje krijumčarenja su uglavnom uključeni pojedinci iz pograničnih mjesta gdje su i nastanjeni, zatim lica koja vrše prevoz kao taksi vozači, kao i lica

koja dolaze iz zemalja porijekla migranata a imaju ulogu kao vodiči, posrednici u komunikaciji sa lokalnim stanovništvom. S obzirom na veoma kratko zadržavanje migranata u Crnoj Gori, ne možemo govoriti o načinu otplate duga prema krijumčarima, ali određena saznanja koja dobijamo iz zemalja destinacije je da su zabilježeni slučajevi gdje migrant na odredjeni način mora da "odradi" dug prema krijumčaru. Krijumčarenje se najčešće realizuje od strane međunarodnih organizovanih kriminalnih grupa koje na svakoj teritoriji na tranzitnoj ruti imaju svoje članove. Rijetka su posebna krijumčarenja kao samsostalan čin. Migranti se na krijumčare oslanjaju zbog njihove pouzdanosti i poznavanja terena i načina ilegalnog prelaska granice. Organizovane kriminalne grupe (OKG) koje vrše krijumčarenje najčešće broje više članova i u takvim organizacijama svaki član ima svoju ulogu, bilo da se ona odnosi na prelazak državne granice, prevoz ili smještaj krijumčarenih lica.

Krijumčarenje migranata se odvija duž nekoliko različitih pravaca: vazdušnim, kopnenim i morskim putem. U Crnoj Gori (i duž Balkanske rute, uopšte) dominantno je drumsko krijumčarenje, tj. kopnenim putem, a morskim puno rjeđe.⁶ Razlog tome je drugačiji profili osoba koja su potrebna za ove dvije vrste krijumčarenja, jer treba naći pomorca da bi upravljao plovnim sredstvom, a pritom je rizik značajno veći. Zato su takve usluge i puno skuplje, pa time i manje atraktivne. Kopneni putevi obuhvataju rute od Turske do Bugarske; od Etiopije do Sudana, a zatim do Libije; od Nigerije preko Nigera do Libije (a zatim do Italije ili čak do Maroka, a potom do Španije); od Pakistana do Irana i Turske; i od Grčke do Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, a zatim do Srbije.

Glavne rute krijumčarenja su sljedeće:

- Tursko – Grčka – Albanija – Crna Gora – EU
- Maroko – Italija – Albanija – Crna Gora – EU
- Kuba, Ekvador – ne zna se tačno – Crna Gora – EU (ova ruta je rijeđa)
- morska ruta: Crna Gora – Italija.

Za kopnene rute uglavnom se koriste putnička vozila i kombiji. Do sada je bio samo jedan slučaj krijumčarenja pomoću autobusa, a nijedan kamionom ili teretnjakom. Što se morske rute tiče, postojao je jedan slučaj pokušaja krijumčarenja jedrilicom. Devedesetih godina prošlog vijeka su u ove svrhe korišćena brža plovila, kao što su gliseri. Po navodima samih migranata, kao sredstva prevoza se najčešće koriste kamioni sa pokrivenom karoserijom ili taksi vozilima za kraće djelove rute, gdje su lica, taxi vozači takodje dio lanca. Navodi samih migranata da se kao sredstva prevoza najčešće koriste kamioni sa pokrivenom karoserijom se odnose na prevoz kopnenim putem tokom cijele rute, a ne na dio rute kroz Crnu Goru.

Trajanje rute je u zavisnosti od organizacije, ali u prosjeku od 5 do 10 dana. Trajanje rute se odnosi na dužinu putovanja iz zemlje porijekla.

Trajanje djelova rute zavisi i od toga da li se migranti kreću vozilom ili pješice. Ako je u pitanju vozilo, onda djelovi rute traju od 1 do 2 sata, a ako migranti dolaze pješice, djelovi rute traju i po nekoliko dana.

Po navodima predstavnika Sektora granične policije, cijene tranzita kroz Crnu Goru zavise od dužine rute. Transport od Budve do pograničnog pojasa, „zelene granice“, je koštao čak i od 300 do 500 eura. Usluge se uglavnom oglašavaju preko lažnih agencijskih usluga. Postoje geografski monopoli u određenim područjima, gdje su prepoznati određeni ljudi koji se bave krijumčarenjem. Isto tako, tačno se zna koje lice čeka migranta, gdje ga čeka, gdje ga odvodi, ko ga tamo čeka, ko je zadužen za prelazak preko teritorije. Krijumčari su prisutni i na društvenim mrezama gdje objavljuju svoje usluge u drugim zemljama.⁷

Cijena varira od same rute; za prelazak dijela (jedne teritorije) potrebno je oko 200 eura, dok cijela tura računajući od zemlje porijekla dostiže cijenu od 4 000 do 5 000 eura, ukoliko se migranti prebacuju jedrilicama preko Jadrana. Cijena prelaska crnogorske teritorije iznosi od prosječno 150 do 200 eura, ali i ta cijena varira od slučaja do slučaja. Taksi prevoznici su u intezivnoj mjeri ranije bili povezani sa lokalnim koordinatorima ili organizatorima krijumčarenja, što nije slučaj i sad. U razgovoru je navedeno da su trenutno i najčešće hoteli uključeni u taj proces, kada je u pitanju dio mape puta unutar Crne Gore.⁸ Oni su takođe naveli da tačno znaju i koji su to hoteli, kao i da krijumčarenje najčešće ide iz Spuža, na organizovan način.

6 Iako je prethodnih godina bilo slučajeva pokušaja krijumčarenja migranata morem, tokom 2022. godine nisu registrovani slučajevi krijumčarenja morskim putem, već je ruta kretanja iregularnih migranata preko teritorije Crne Gore prolazila isključivo kopnom.

7 U toku istraživanja nisu dobijene obuhvatnije informacije o načinu korišćenja društvenih mreža i načinu reklamiranja.

8 Od strane policijskih službenika nismo dobili podatak da li hoteli poštuju zakonsku obavezu prijave boravka gosta (stranca) i da li je neki hotel prekršajno kažnjen zbog neispunjavanja ove zakonske obaveze.

Uslovi puta su generalno kao i za svakog građanina/građanku, jer se uglavnom odvijaju normalnim tranzitnim putem, osim ilegalno kada je u pitanju makadam i nepristupačni tereni.

Krijumčari koriste kontakte u izbjegličkim kampovima ili velikim gradovima (često oko luka) gdje se tražioci azila i migranti okupljaju ili im dolaze migranti (npr. oko željezničkih i autobuskih stanica ili luka). Krijumčari nude organizaciju putovanja bilo do granice jedne od zemalja Zapadnog Balkana ili sve do Centralne ili Zapadne Evrope. U nekim slučajevima, uz dodatnu naknadu, paket aranžman može uključivati i nabavku dokumenata neophodnih za put. To mogu biti ili falsifikati ili stvarni dokumenti nekoga ko liči na korisnika. Plaćanja se često dogovaraju unaprijed. U praksi je bilo situacija da pasoš bude regularan, a viza ili boravišna dozvola falsifikat. Kod organizovanog krijumčarenja, modus operandi je da uvijek postoji neko kod koga su dokumenti. FRONTEx pruža značajnu pomoć zemljama Zapadnog Balkana u pogledu identifikacije osoba koje se bave izradom falsifikata radi omogućavanja daljeg tranzita migranata.

4.3. Krijumčareni migranti/migrantkinje

Tokom 2022. godine, kao zemlje porijekla krijumčarenih migranata koji su identifikovani na teritoriji Crne Gore pojavljivale su se Avganistan, Iran, Pakistan i Kosovo. Većina iregularnih migranata je dolazila u region Zapadnog Balkana kopnenim putem iz Grčke. Međutim, državljani nekih zemalja, kao što su Kina, Indija, Turska, Egipat stižu u region avionom, na osnovu bezvизnog režima u pojedinim zemljama Zapadnog Balkana.

U prethodnoj godini nije bilo registrovanih slučajeva oduzimanja pokretnih stvari krijumčarenih migranata od strane krijumčara upotrebom sile ili prijetnjom po život i tijelo. U registrovanim slučajevima krijumčarenja tokom 2022. godine, nije bilo ni elemenata koji bi ukazivali da je nedozvoljen prelazak omogućen u svrhu od nekih oblika eksploatacije. Takođe, u prethodnoj godini nije bilo registrovanih slučajeva zadržavanja, odnosno odvođenja krijumčarenih migranata mimo njihove volje, a u namjeri da se od njih ili drugih lica iznudi nova svota novca. Prema raspoloživim podacima, tokom 2022. godine, nije bilo registrovanih slučajeva krijumčarenja maloljetnika bez pratnje. Migranti najčešće nemaju putne isprave, ali ako ih imaju, putne isprave drže sa sobom. Vrlo često migranti kod sebe imaju potvrde iz Prihvatilišta za strance. Ne postoje egzaktni podaci o tome u kakvoj situaciji se migrant nalazi ako ne može da plati krijumčaru dogovorenu sumu/ratu.

Stranci koji se primaju na smještaj najčešće nemaju identifikacione isprave, a stranac dobija potvrdu prilikom izražavanja namjere za podnošenjem zahtjeva za međunarodnu zaštitu od strane Uprave policije – prihvata za strance, na kojoj se navodi ime, prezime, datum rođenja i državljanstvo stranca, evidentirano po izjavi stranca. Tu potvrdu daje na uvid prilikom iskazivanja potrebe za smještajem, te se organ nadležan za smještaj stranca rukovodi podacima koje je gore navedeni organ prikupio.

Zvanični organi u Crnoj Gori ne posjeduju precizne informacije o tome da li su krijumčari još uvijek uključeni u putovanje nakon što migranti stignu u EU. Međutim, krijumčareni migranti ne moraju nužno da prekinu vezu sa krijumčarima nakon dolaska u zemlju odredišta, u slučaju postojanja prethodnog duga koji se mora otplatiti kako bi se spriječila odmazda ili prijetnja prema ostalim članovima porodice migranta. Eksploatacija koja potiče od ugovorenog duga može se dogoditi i prije dolaska migranata u zemlju krajnje destinacije. Naime, čest je slučaj da krijumčari preuzmu ulogu trgovaca ljudima pretvarajući migrante u seksualne radnike ili ih prodajući za prinudni rad u toku trajanja samog procesa, ali u toku istraživanja nisu dobijeni podaci o zakonskom procesuiranju slučajeva eksploatacije nad krijumčarenim migrantima.

Prema raspoloživim podacima, kada presretnu/uhvate krijumčara/e u blizini granice ili unutar teritorije Crne Gore, policijski službenici su dužni da prema migrantima postupaju u skladu sa Uputstvom o postupanju policijskih službenika prema nezakonitim migrantima koje je donijelo Ministarstvo unutrašnjih poslova. Ukoliko je nezakoniti migrant dijete, maloljetnik ili mlađe punoljetno lice, policijski službenici prilikom primjene policijskih ovlašćenja postupaju obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti, ličnim svojstvima i privatnosti migranta. Prije preduzimanja policijskih poslova, neregularnom migrant maloljetniku će se obezbijediti adekvatna medicinska pomoć, ukoliko je potrebna. Prilikom privođenja maloljetnika policijski službenici su dužni da bez odlaganja obavijeste policijske službenike koji su obučeni za postupanje sa maloljetnicima. Osim u izuzetnim situacijama, prema maloljetniku se policijska ovlašćenja primjenjuju u prisustvu roditelja ili staratelja.

Takođe, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo rada i socijalnog staranja su potpisali Sporazum o saradnji u postupcima povratka maloljetnih stranaca bez pratnje. Predmet sporazuma je određivanje nosilaca obaveza i načina postupanja u identifikaciji i pružanju pomoći maloljetnicima bez pratnja, u cilje efikasne zaštite

njihovih prava i interesa, na način da im se obezbijedi siguran povratak i spajanje porodice. Sporazumom se, između ostalog, propisuje da ako policijski službenik zatekne maloljetnog stranca bez pratnje odmah obavještava nadležni centar za socijalni rad, koji će odrediti voditelja slučaja i postaviti staratelja maloljetnom strancu bez pratnje, po hitnom postupku. Prije smještaja maloljetnog stranca bez pratnje u nadležnu ustanovu, staratelj, odnosno voditelj slučaja, uz asistenciju policijskog službenika, odvodi maloljetnog stranca bez pratnje na obavezni zdravstveni pregled koji obuhvata obavezan pregled radi utvrđivanja eventualnih povreda i njegovog/njenog zdravstvenog stanja.

U kontekstu migracija, žene i djeca se nalaze u posebnom riziku od krijumčarenja, trafikovanja, nasilja ili zlostavljanja, zbog svog položaja i ranjivosti. Naime, iregularne migracije su uglavnom veoma zahtjevne, putovanja dugo traju, zahtjevaju dosta pješačenja, što je pogotovu problem za djecu, i vrše se u teškim uslovima, bez mjesta za spavanje, sa oskudnim izvorima hrane, bez toaleta. Nadležne službe Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva rada i socijalnog staranja, kao i međunarodne organizacije (UNHCR, IOM, Crveni krst) pružaju neophodnu zaštitu i podršku navedenih ranjivih kategorija iregularnih migranata. Razgovori sa žrtvama o njihovom iskustvu prilikom dobijanja i korišćenja usluga zbrinjavanja i pravne pomoći predstavljaju ključni faktor za unapređenje njihovog tretmana nakon identifikacije. Međutim, još uvijek postoji prostor za efikasniju implementaciju postojeće zakonske regulative u pogledu zaštite prava, bezbjednosti i integriteta krijumčarenih migranata, kao i žrtava trgovine ljudima u krivičnom postupku.

U prošloj godini oko 1/5 intervjuisanih lica je reklo da im je na granici Albanije i Crne Gore oduzet novac, kao i lične stvari, te da su i fizički zlostavljani. Takodje su evidentirani i slučajevi seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja. Veliki broj migranata se požalio na postupanje grčke policije, gdje osim upotrebe sile, vrlo često se pominje i prisilno vraćanje za Tursku, gdje ih nerijetko prisiljavaju da skinu odjeću sa sebe i tako, nagi preplivaju rijeku Maricu, koja je u jednom dijelu međudržavna granica Grčke i Turske.

4.4. Saradnja sa nadležnim organima

Organizacije civilnog društva imaju veoma važnu ulogu u procesu upravljanja mješovitim migracionim tokovima, posebno u pogledu preduzimanja preventivnih mjera, monitoringa i evaluacije realizovanih aktivnosti, te podizanja svijesti o rizicima koje krijumčarenje nosi i pružanja podrške žrtvama ovog krivičnog djela u ostvarivanju njihovih prava garantovanih međunarodnim konvencijama koje se odnose na migrante i izbjeglice. Iako se u kontinuitetu odvija saradnja između nadležnih organa i civilnog društva, kroz proces konsultacija i učešća u radnim grupama za pripremu strateških i normativnih akata i drugim relevantnim tijelima, prema stavovima Građanske alijanse, postoji prostor za unapređenje koji se odnosi na pristup informacijama, pravovremene i ciljne konsultacije u postupku planiranja donošenja javnih politika u oblasti upravljanja informacijama, te u pogledu dostupnosti podataka koji su potrebni za tzv. nezavisni monitoring u migracijskom kontekstu.

Kad je u pitanju saradnja krijumčarenih migranata sa nadležnim državnim institucijama, kod njih je, prema iskustvu Građanske alijanse, prisutna određena doza bojazni, koja je i razumljiva s obzirom da dolaze iz udaljenih destinacija, te nijesu upoznati sa crnogorskim pravosudnim sistemom. Međutim, Građanska alijansa je imala kontakt osobu iz Višeg državnog tužilaštva sa kojom je redovno komunicirala o potencijalnim krijumčarenim migrantima. Vrlo uspješnu saradnju u ovoj oblasti je Građanska alijansa imala i sa predstavnicima granične policije.

Radeći na podizanju kapaciteta državnih tužioca i predstavnika granične policije u oblasti krijumčarenja migranata, Građanska alijansa je organizovala treninge za podizanje kapaciteta ove ciljne grupe sa fokusom na prepoznavanje krijumčarenih migranata i razlikovanje ovog krivičnog djela od trgovine ljudima.

4.5. Prakse ponašanja prema migrantima/migrantkinjama u Crnoj Gori

Prilikom primjene mjera za obezbjeđenje povratka stranca uzima se u obzir najbolji interes maloljetnog stranca i potrebe drugih ranjivih lica, porodični život i zdravstveno stanje stranca prema kome se mjere primjenjuju. U toku postupka prinudnog udaljenja stranca posebno se vodi računa o maloljetnim strancima, maloljetnim strancima bez pratnje, licima sa invaliditetom, starim licima, trudnicama, samohranim roditeljima sa maloljetnom djecom, kao i licima koja su bila izložena mučenju, silovanju ili drugim teškim oblicima psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja. Prilikom primjene mjera za povratak maloljetnog stranca bez pratnje odmah se obavještava nadležni centar za socijalni rad i diplomatsko-konzularno predstavništvo države čiji je državljanin. U toku vršenja monitoringa u sklopu projekta, kao i u toku posjeta graničnim prelazima obuhvaćenim projektnom metodologijom, nije bilo dokumentovanog kršenja prava migranata koji bi mogli biti notirani i opisani u ovom izvještaju.

Postupanje policije prema migrantima na graničnim prelazima prati procedura koja je predviđena za postupanje sa iregularnim migrantima, od otkrivanja, identifikovanja kada je moguće i ako posjeduje dokumenta. Ako ih nema, onda se dovode u stanicu gdje se ulazi u proceduru utvrđivanja identiteta u saradnji sa kriminalističkom službom odjeljenja bezbjednosti. Uzimaju se otisci prstiju, datiloskopija, vrši se fotografisanje i šalje se nadležnim agencijama Interpola, radi provjere identiteta, u cilju preduzimanja svega onoga što predviđaju propisi i procedure. U slučajevima kada se identitet utvrdi u zakonskom roku i kada dobijemo potvrdu nadležne službe, takva lica se procesuriraju i nakon postupka kod suda za prekršaje, od strane naše službe se upućuju u Prihvatilište za strance kada za to postoje uslovi. U drugim situacijama, donosi se adekvatno rješenje o povratku u matičnu zemlju sa naznakom roka u okviru koga treba da napuste teritoriju Crne Gore. U toku postupka se primjenjuje rodno senzitivni pristup i jezik onda kada je to moguće, mada se zbog nedostatka službenica ženskog pola, nerijetko se koriste resursi drugih jedinica policije, van granične policije. Intenzivna je saradnja sa IOM-om, koji ima stručno osposobljene kadrove za postupanje prema migrantkinjama.

Povjerljivost informacija se uvijek poštuje. Prevodilac je uvijek prisutan, možda ne uvijek zvanični sudski tumač, ali osoba koja poznaje jezik je uvijek prisutna. Intervjue uglavnom vode muškarci, jer, kod nas, inspektori za strance su svi muškog pola, znači, nema žena koji su inspektori za strance. Sa ženama migrantkinjama su uvijek prisutne socijalne radnice, psihološkinja ili medicinska radnica, te se rodna senzitivnost poštuje naročito uzimajući u obzir kulturološke razlike i potrebe, tokom kojih može biti prisutan prevodilac u slučaju potrebe, a uz saglasnost strankinje sa kojom se razgovara. Prije početka svakog razgovora daje se opšte obavještenje od strane socijalnog radnika i psihologa koji razgovara sa ženama na smještaju, da je cilj razgovora upoznavanje i pružanje podrške, te da su iznijeti podaci povjerljivi.

Ženama migrantkinjama se daje mogućnost da zasebno obavljaju intervju, što svakako može doprinijeti rješavanju statusa i boljem prepoznavanju interesa same žrtve. Isto tako, daju im se sve informacije o postupku dobijanja azila. Sa ženama se uvijek odvojeno od supružnika ili drugih rođaka obavlja razgovor, u atmosferi sticanja odnosa povjerenja sa strankinjom sa kojom se obavlja razgovor. Tokom boravka na smještaju, ukoliko žena tokom razgovora sa socijalnim radnikom ili psihološkinjom iznese zahtjev za zasebnim smještajem od supružnika- članova porodice, uvijek se izlazi u susret te se takva izjava prepoznaje kao indikator da postoji mogućnost da prvobitna izjava o bračnom statusu može biti lažna ili da postoje određeni problem i pa se takvoj ženi pruža dodatna podrška i daju se potrebne informacije o mjerama zaštite. Prilikom smještaja svim strancima se daju brošure i informacije o pravima iz Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, pravilima boravka i kućnom redu, te pravnom zastupanju u postupku zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Važno je, pak, napomenuti da, u kontekstu vođenja odvojenih razgovora sa ženama o eventualnoj izloženosti nasilju, nedostaju prostorni kapaciteti na graničnim prelazima.

5. Zaključci i preporuke

Crna Gora se suočava sa konstantnim migracionim pritiskom u posljednjoj deceniji, posebno od 2017. godine kada se bilježil veći priliva migranata sa teritorije Grčke na Balkanskoj ruti. Kao posljedica ovakvih dešavanja, u Crnoj Gori je uprkos pandemiji koronavirusa koja je usporila migratorne tokove, registrovan najveći broj migranata u posljednjih nekoliko godina, od skoro 8.000 lica. U skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima, Crna Gora preuzima niz aktivnosti kako bi pripremila sistem granične bezbjednosti, te migracioni i azilni sistem za slučaj priliva migranata u velikom obimu.

Uprkos naporima koji se kontinuirano preduzimaju, postoji potreba za efikasnijim upravljanjem migracijama na svim nivoima, posebno kada su u pitanju mehanizmi prevencije i zaštite, procjene rizika i proaktivnih istraga u slučajevima krijumčarenja migranata i trgovine ljudima, kao i oblasti zaštite prava ranjivih kategorija migranata/izbjeglica u postupcima prvog prihvata i zbrinjavanja.

Za pravilno prepoznavanje rizika i bezbednosnih izazova posebno je važno da budu kapacitirani oni koji pružaju pomoć na „prvoj liniji“ kako bi osigurali tačnu identifikaciju potencijalnih žrtava trgovine i prepoznali rizike i ugrožavanje prava migranata koji su korisnici usluga krijumčara. Prioritet predstavlja osiguravanje da objekti za prihvatanje migranata ispunjavaju potrebe žrtava trgovine ljudima i rizičnih grupa i da ne budu dostupni onima koji za cilj imaju njihovu zloupotrebu, posebno trgovcima ljudima, kako je to naglašavano i od strane Evropske komisije u izvještajima za Crnu Goru.

Dodatno, nevladine organizacije su kroz posjete graničnim prelazima i svoje djelovanje na terenu prepoznale i potrebu za adekvatnijim informisanjem javnosti i potencijalnih žrtava o mogućim rizicima eksploatacije i trgovine ljudima, kao i rizicima kojima su migranti izloženi kada koriste usluge krijumčara, te je poželjno intenziviranje aktivnosti na planu informisanja i podizanje svijesti. Sve navedene aktivnosti treba da budu operacionalizovane kroz odgovarajuće standardne operativne procedure i smjernice koje treba da osiguraju koordiniran pristup upravljanju migracijama, uz potpuno poštovanje ljudskih prava i sloboda koja su garantovana u okviru širokog spektra međunarodnih instrumenata zaštite ljudskih prava. SOP-om bi se definisao organizacioni model reagovanja, kao i uloge i odgovornosti svih aktera, te procedure za identifikaciju i određivanje prioriteta reagovanja, kao i za obezbjeđivanje podrške. Imajući u vidu namjenu standardnih operativnih procedura, te činjenicu da u toku sprovođenja istraživanja u sklopu projekta nisu prikupljene sve informacije koje bi bile potpora izradi SOP-a, preporuka Građanske alijanse ide u pravcu formiranja multiresorske Radne grupe koja bi radila na definisanju smjernica i procedura, uz učešće eksperata i predstavnika organizacija civilnog društva.

Osnov za efikasnu procjenu migratornih kretanja i za formulisanje migracione politike u pogledu identifikacije, privremenog ulaska, prihvata i smještaja, te adresiranja rizika krijumčarenja i trgovine ljudima svakako treba da budu kvalitetni podaci koji se mogu prikupiti, između ostalog, i kroz nezavisni monitoring organizacija civilnog društva. Stoga se preporučuju i ohrabruju slični projekti koji imaju za cilj sprovođenje nezavisnog monitoringa, evaluacije i izvještavanja o aktivnostima i rezultatima u borbi protiv krijumčarenja migranata, a kroz koje se jača saradnja između nadležnih institucija i civilnog društva i doprinosi većoj efikasnosti i transparentnosti procesa upravljanja migracijama.

Osim toga, neophodno je unaprijediti načine i mehanizme za sistematičniju i stratešku razmjenu informacija između zemalja porijekla, tranzita i odredišta, te povećati kapacitete granične policije za identifikovanje potencijalnih žrtava trgovine ljudima među ranjivim migrantima i izbjeglicama i povećati njihovu informisanost o postojećim mehanizmima upućivanja.

ANEX 1: Plan posjeta graničnim prelazima

	Vremenski okvir	Metode	Izvor verifikacije
Granični prelaz Božaj	Februar – mart	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Granični prelaz Sukobin	Februar – mart	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Granični prelaz Dobrakovo	Februar – mart	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Granični prelaz Mehov Krš – Dračenovac	Mart – april	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Granični prelaz Meteljka	Mart – april	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Granični prelaz Šule	Mart – april	Intervjui/sastanci sa predstavnicima granične policije/Opservacije na terenu	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Prihvatište za strance	April	Intervjui/sastanci sa zaposlenima/Opservacija	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Centar za prihvatanje migranata, Božaj	Mart	Intervjui/sastanci sa zaposlenima/Opservacija	Izveštaj o realizovanoj posjeti
Centar za prihvatanje migranata, Spuž	April	Intervjui/sastanci sa zaposlenima/Opservacija	Izveštaj o realizovanoj posjeti

ANEX 2: Model Upitnika razvijenog u sklopu Metodologije istraživanja

1. Na koji način se vrši krijumčarenje (opisati radnje izvršenja pri ulasku u zemlju, tranzitu, boravku i prelasku granice pri izlasku iz zemlje)
2. Da li su u prethodnom periodu krijumčari menjali način na koji su omogućavali migrantima nedozvoljeni prelazak državne granice/nedozvoljeni boravak/tranzit kroz zemlju i u kom smislu?
3. Opisujući radnju izvršenja posebno opišite uslove pod kojima su krijumčarani migranti nalazili (npr. ukoliko se radnja izvršenja sastojala u omogućavanju nedozvoljenog prelaska državne granice a migranti su prevoženi u vozilu, opišite da li su bili sakriveni, gde su bili sakriveni, koji su fabrički kapaciteti vozila a koliko je migranata bilo u vozilu; ili ukoliko im je omogućen nezakoniti boravak, da li su mogli slobodno da se kreću u objektu i izlaze iz njega; da li im je u nekom momentu tokom krijumčarenja na teritoriji vaše zemlje bila oduzeta putna isprava od strane krijumčara? I sl.)? Da li su bili izloženi određenim rizicima i na koji način?
4. Način prevoza migranata: kopno, more ili vazduh?
5. Organizacija I trajanje (da li se organizuje cijela ruta od zemlje porijekla do finalne destinacije ili samo djelovi, koliko traje)?
6. Da li su lokacije početka I završetka rute pod kontrolom krijumčara i koje su planirane finalne destinacije?
7. Karakteristike migranata: zemlja porijekla I etnička pripadnost, pol I starost, razlozi I motivacija za migraciju (socijalno-ekonomski uslovi, bezbjednost u zemlji porijekla, prirodne katastrofe i sl)
8. Rizici: smrt, trafiking, nasilje
9. Krijumčari: organizacija, marketing, cijene, način plaćanja, društvene mreže
10. Način organizovanja krijumčarenja (organizacija cijelog puta za kratko vrijeme, turističke agencije, geografski monopol na određenoj teritoriji, organizacija djelova putovanja na ruti...
11. Prema vašim saznanjima u kojoj su meri taksisti, registrovani autoprevoznici, kao i vlasnici hostela, prenočišta i privatnih stanova/kuća povezni sa lokalnim koordinatorima ili organizatorima krijumčarenja u vašoj zemlji?
12. Da li među krijumčarima ima nosilaca javnih ovlašćenja i u kojoj meri? (pripadnika policije/pripadnika carine/ organa nadležnih za smeštaj i prihvataj/ centara za socijalni rad, i dr)?
13. Glavne rute krijumčarenja koje se mogu identifikovati?
14. Postoje li posebni obrasci krijumčarenja u zavisnosti od tipa rute (kopno, more, vazduh)?
15. Kojim transportnim sredstvima se koriste i za koje rute?
16. Koji je trajanje rute/djelova rute? Koji su troškovi?
17. Koji putne isprave migranti imaju?
18. Gdje idu migranti kad stignu u Crnu Goru ili zemlju članicu EU?
19. Koji su glavne rute ulaska u EU?
20. Da li su žene i djece u posebnom riziku u procesu krijumčarenja?
21. Dokumentujte I opišite slučajeve kršenja prava u praksi, ukoliko su isti identifikovani
22. Opišite postupanje policije prema migrantima na graničnim prelazima, obuhvaćenim planom posjeta, prema navedenoj metodologiji.

ANEX 3: Model standardnih operativnih procedura: struktura i ciljevi

U sklopu realizacije projekta „Bezbjednost za ljudska bića i granice – Borba protiv krijumčarenja migranata na Zapadnom Balkanu“ koji je podržan kroz program Evropske komisije: Civilno društvo i mediji 2018 – 2019 i koji se odnosi na unaprjeđenje sistema upravljanja iregularni migracijama, planirana je izrada modela Standardnih operativnih procedura (SOP) vezanih za krijumčarenje migranata koje bi se sprovodile na nacionalnom nivou i kojima bi se osigurala efikasnija saradnja i razmjena informacija u pogledu identifikacije, upućivanja i zaštite prava migranata i izbjeglica.

Naime, SOP bi imao za cilj da doprinese operacionalizaciji već postojećih procedura i smjernica koje treba da osiguraju koordiniran pristup upravljanju iregularnim migracijama, uz potpuno poštovanje ljudskih prava i sloboda koja su garantovana u okviru širokog spektra međunarodnih instrumenata zaštite ljudskih prava koje je Crna Gora inkorporirala u svoj pravni sistem.

SOP-om bi se primarno definisao organizacioni model reagovanja, kao i uloge i odgovornosti svih aktera, te procedure za identifikaciju migranata/migrantkinja i određivanje prioriteta reagovanja, kao i za obezbjeđivanje adekvatne podrške u procesu ostvarivanja i zaštite njihovih prava. Imajući u vidu namjenu i kompleksnost procesa izrade Standardnih operativnih procedura, bilo bi neophodno formirati multiresorsku Radnu grupu koja bi radila na definisanju i kompiliranju smjernica i procedura, uz učešće eksperata i predstavnika/predstavnica organizacija civilnog društva. Izrada SOP-a treba da se zasniva na temeljnoj analizi važećeg regulatornog okvira i procedura postupanja prema migrantima/migrantkinjama, kao i na rezultatima polustrukturiranih intervjua sa ključnim akterima koji treba dodatno da doprinesu detaljnijem razumijevanju svih elemenata operativnih procedura, sa aspekta koordinacije i kooperacije između ključnih aktera u sistemu.

SOP bi predstavljao prvi dokument takve vrste u Crnoj Gori u ovoj oblasti, koji bi bio ključan u osiguravanju efikasnih i dobro koordiniranih operativnih aktivnosti nadležnih aktera u vezi sa vršenjem graničnih kontrola, upućivanjem i daljim pravnim procedurama koje se odnose na iregularne migrante i migrantkinje, čime bi se doprinijelo kvalitetnijem sprovođenju politika vezanih za efikasno i djelotvorno upravljanje migracijama.

SOP je namijenjen svim institucijama koje vrše ovlašćenja na migracijskoj ruti i koje su nadležne za postupanje prema migrantima/migrantkinjama, kako bi se osiguralo da se procedure jednoobrazno primjenjuju unutar okvira uspostavljenih javnih politika i kako bi se sistem zaštite učinio fleksibilnijim i prilagođenijim izazovima masovnih migracija.

Standardnim operativnim procedurama, pak, nije moguće pokriti sve aspekte upravljanja iregularnim migracijama, odnosno sve situacije koje bi se mogle pojaviti u radu nadležnih institucija kada je postupanje sa migrantima u pitanju, niti ovaj dokument predstavlja tumačenje zakona ili podzakonskih akata. Umjesto toga, primjenom jasnog i jednostavnog jezika, SOP treba da služi kao korisni vodič, osiguravajući da je cijeli proces dobro opisan, sveobuhvatan i predvidljiv.

Sama struktura SOP-a treba da bude usklađena sa načelima i principima zaštite migranata i izbjeglica, posebno kada su u pitanju vulnerabilne grupe, sa ciljem ostvarivanja pravne zaštite u u najmanje restriktivnom okruženju. Po svojoj prirodi, SOP treba da predstavlja tzv. ‘živi’ instrument, koji mora odražavati stvarne procese na terenu, a idealne ili hipotetičke situacije. Podlozan je redovnom ažuriranju kako bi odražavao sve neophodne promjene ili poboljšanja procesa protokom vremena. Osim toga, treba da bude praćen redovnim monitoringom i izvještavanjem o primjeni, kako bi se obezbijedila mogućnost ažuriranja i prilagođavanja potrebama na terenu.

U nastavku je izložena struktura SOP-a:

I UVOD

Svrha Standardnih operativnih procedura (SOP)

Napomena: SOP ima za cilj da definiše definira uloge, odgovornosti i postupke u donošenju odluka koje se odnose na migrante/migrantkinje i pruži zajedničku osnovu za sve ključne aktere o tome kako identifikovati i odrediti prioritete za odgovor i podršku u zaštiti migranata i izbjeglica.

Specifični zadaci predmetnog SOP-a su sljedeći:

- postaviti postupke za postupanje prema migrantima/migrantkinjama u odgovarajući kontekst, kako bi se pojačao odgovor na masovne iregularne migracije;
- definisati, detaljno, uloge ključnih aktera koji rade na terenu i podstaći saradnju između vladinog i nevladinog sektora;
- usmjeriti pažnju ka vulnerabilnim grupama, posebno djeci, adolescentima i migrantima bez pratnje, kako bi se njihove potrebe efikasnije identifikovale i adresirale, uključujući i kroz bolje utvrđivanje najboljeg interesa djeteta;
- formulisati pokazatelje/indikatora za brzu identifikaciju izbjeglica/migranata u riziku;
- detaljno opisati sve komunikacijske linije između različitih aktera koji postupaju sa migrantima/migrantkinjama;

Kome je SOP namijenjen?

SOP je namijenjen svim organima i organizacijama koje djeluju duž migrantske/izbjegličke rute u Crnoj Gori, uključujući primarno graničnu policiju, centre za prihvata i smještaj, nadležne direkcije u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, ustanove socijalne i zdravstvene zaštite, kao i međunarodne i domaće nevladine organizacije koje se bave zaštitom migranata i izbjeglica.

Kako je SOP razvijen i na čemu se temelji?

SOP se temelji na usklađivanju postojećih propisa i procedura sa međunarodnim propisima i standardima o zaštiti prava migranata i izbjeglica, kao i sa dobrim praksama međunarodnih i nacionalnih organizacija i asocijacija.

Napomena: U nastavku SOP-a treba kratko izložiti ključne međunarodne standarde, kao i relevantne nacionalne propise u Crnoj Gori

SOP instrumenti za prikupljanje informacija

Prikupljanje podataka o migrantima predstavlja veoma važan korak u procesu, na kojem se temelji i procjena potreba ovih lica, na najobjektivniji način, ukoliko je moguće na temelju dostupne dokumentacije ili dokumentacije koju je moguće pribaviti. Stoga je važno prikupiti relevantne informacije o migrantima/migrantkinja i o situaciji u kojoj se oni nalaze. Objektivnost prikupljenih podataka se poboljšava se definisanjem instrumenata prikupljanja i obrade podataka i informacija.

II KLJUČNI AKTERI

Ključni akteri i njihove uloge

Ministarstvo unutrašnjih poslova/Uprava policije

Agencije UN-a i druge relevantne međunarodne organizacije

Centri za socijalni rad

Domovi zdravlja

Nevladine organizacije

Eksterni eksperti (po potrebi)

III OPIS PROCEDURA

Identifikacija

Procjena rizika, na temelju unaprijed definisanih indikatora rizika

Upućivanje

Pravna zaštita

IV ZAKLJUČCI

V BIBLIOGRAFIJA

